

**IZMEĐU SREDNJE EUROPE I MEDITERANA:
GLAZBA, KNJIŽEVNOST I IZVEDBENE UMJETNOSTI**

**BETWEEN CENTRAL EUROPE AND THE MEDITERRANEAN:
MUSIC, LITERATURE AND THE PERFORMING ARTS**

Izdavanje ovog djela novčano su poduprli / *Financially supported by:*
Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu / *The Arts Academy, University of Split*
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split
Hrvatska zaklada za znanost / *Croatian Science Foundation*

Pridruženi partner / *Associate partner*
STUDIA MEDITERRANEA – Centar za interdisciplinarne mediteranske studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Hrvatska / *STUDIA MEDITERRANEA* –
Centre for Interdisciplinary Mediterranean Studies, Faculty of Humanities and Social
Sciences, University of Split, Croatia

Objavljeno u okviru projekta / *Published within the project:*
GIDAL IP 2016-06-2061 – Glazbeni izvori Dalmacije u kontekstu srednjoeuropske i
mediteranske glazbene kulture od 18. do 20. stoljeća / *Musical Sources of Dalmatia in*
the Context of the Central European and Mediterranean Musical Culture from the 18th to
the 20th Century

MUZIKOLOŠKI I INTERDISCIPLINARNI ZBORNIK RADOVA /
MUSICOLOGICAL AND INTERDISCIPLINARY PROCEEDINGS

**IZMEĐU SREDNJE EUROPE
I MEDITERANA: GLAZBA,
KNJIŽEVNOST I IZVEDBENE
UMJETNOSTI**

**BETWEEN CENTRAL EUROPE
AND THE MEDITERRANEAN:
MUSIC, LITERATURE AND
THE PERFORMING ARTS**

Urednice – Editors

Ivana TOMIĆ FERIĆ

Antonela MARIĆ

Sveučilište u Splitu / University of Split
Umjetnička akademija / The Arts Academy
Filozofski fakultet / Faculty of Humanities and Social Sciences

SPLIT 2021.

IZMEĐU SREDNJE EUROPE I MEDITERANA:
GLAZBA, KNJIŽEVNOST I IZVEDBENE UMJETNOSTI

BETWEEN CENTRAL EUROPE AND THE MEDITERRANEAN:
MUSIC, LITERATURE AND THE PERFORMING ARTS

Ivana Tomić Ferić, Antonela Marić (Ur. / Eds.)

Izdavači / Publishers

Umjetnička akademija Sveučilišta u Splitu / *The Arts Academy, University of Split*
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu / *Faculty of Humanities and Social Sciences,*
University of Split

Za izdavača / For publishers

Edvin Dragičević
Gloria Vickov

Recenzenti / Reviewers

Josip Belamarić
Marina Marasović Alujević
Beáta Tombi

Lektor za hrvatski jezik / Croatian language adviser

Anamarija Žugić Borić

Lektor za engleski jezik / English language adviser

Brian Willems

Lektor za talijanski jezik / Italian language adviser

Cinzia Guardigli

Dizajn / Design

Neven Marin

Tisak / Printed by

Dalmacija papir

Naklada / Circulation

200

ISBN 978-953-6617-54-8 (Umjetnička akademija u Splitu / Arts Academy in Split)

ISBN 978-953-352-065-0 (Filozofski fakultet u Splitu /
Faculty of Humanities and Social Sciences in Split)

Sadržaj – Contents

Predgovor / Foreword (Ivana Tomić Ferić)	11
---	----

I. GLAZBA / MUSIC

Stanislav TUKSAR (Zagreb)

Historical Music Archives in Dalmatia as Converging Points of Central-European and Mediterranean Music: Cultural Blendings or Encounters?	21
--	----

Sažetak: Povijesni glazbeni arhivi u Dalmaciji kao točke zbližavanja srednjoeuropske i mediteranske glazbe: kulturna miješanja ili susreti?	54
---	----

Hana BREKO KUSTURA (Zagreb) – Vito BALIĆ (Split)

Nepoznati <i>Kyriale</i> iz Samostana sv. Ante na Poljudu u Splitu (18. stoljeće) – Preliminarni prikaz izvora	55
Summary: The Unknown <i>Kyriale</i> from the Franciscan Monastery of St. Anthony in Poljud (Split), 18 th Century – Preliminary Investigation	78

Mirko JANKOV (Split) – Maja MILOŠEVIĆ CARIĆ (Split)

The Northern-Italian Caecilian Repertoire in Dalmatia: Three Case Studies	79
Sažetak: Sjevernotalijanski cecilijanski repertoar u Dalmaciji: tri studije slučaja	101

Gabriele TASCHETTI (Padova/Padua)

L' op. 14 di Tomaso Cecchini (1619) tra Dalmazia veneziana e Ungheria reale	103
Summary: The Op. 14 by Tomaso Cecchini (1619) between Venetian Dalmatia and the Kingdom of Hungary	118

Sažetak: Op. 14 Tomasa Cecchinija (1619) između mletačke Dalmacije i Kraljevine Ugarske	118
---	-----

Vjera KATALINIĆ (Zagreb)

Dalmatinac u srednjoj Europi i dalje: Pietro/Peter/Piotr Stermich (di) Valcrociata (1863–1935)	119
Sažetak: A Dalmatian in Central Europe and Beyond: Pietro Stermich di Valcrociata (1863–1935)	138

Katica BURIĆ ĆENAN (Zadar)	
Antonio Pini-Corsi – A Contribution to a Biography of the World’s Best	
<i>Fin-de-siècle</i> Buffo Singer	145
Sažetak: Antonio Pini-Corsi – prilog biografiji o najboljem svjetskom <i>buffo</i> pjevaču u razdoblju <i>fin-de siècle</i>	170
Jelica VALJALO KAPORELO (Split)	
Music in Honour of Imperial and Church Authorities in Dubrovnik in the First Half of the 19th Century: Cultural-Historical, Literary and Musical Aspects	
Sažetak: Glazba u čast svjetovnih i crkvenih dostojanstvenika u Dubrovniku u prvoj polovici 19. stoljeća: kulturno-povijesni, književni i glazbeni aspekti	188
Ivana PETRAVIĆ (Velika Gorica)	
The Case of Reconstructing the Missing Parts of the Polyphonic Music of the Renaissance	
Sažetak: Primjer rekonstrukcije nedostajućih glasova polifone glazbe renesanse	202
Sara RIES (Zagreb)	
Dalmacija u korespondenciji Franje Ksavera Kuhača	
Summary: Dalmatia in the Correspondence of Franjo Ksaver Kuhač	220
Tomáš SLAVICKÝ (Prag/Prague)	
Czech Bandmasters in Dalmatia and Littoral Croatia during the Austrian Period (1867–1918) and the Tradition of Civic Brass Bands	
Sažetak: Češki kapelnici u Dalmaciji i u Primorju tijekom razdoblja austrijske vladavine (1867. – 1918.) i tradicija gradskih limenih glazbi	236
Vilena VRBANIĆ (Zagreb)	
Instrumenti s tipkama u dalmatinskim muzejima: glazbeni izvori, spone i svjedoci	
Summary: Keyboard Instruments in Dalmatian Museums: Musical Sources, Liaisons, and Witnesses	246
Lucija KONFIC (Zagreb)	
Skladbe Ivana Lukačića u kontekstu onodobnih glazbenih antologija – pogled iz perspektive digitalne muzikologije	
Summary: Compositions by Ivan Lukačić in the Context of the Contemporary Music Antologies – A View from the Perspective of Digital Musicology	277
Ivano CAVALLINI (Palermo)	
Heirs of a South Slavic Nation: Giulio Bajamonti’s Morlacks and the Turkish Otherness	
Sažetak: Nasljednici južnoslavenske nacije: Morlaci Julija Bajamontija i turska drugost	299

Harry WHITE (Dublin)

«Made in Italy»: Johann Joseph Fux and the Formation of a «Dynastic Style»
in the Music of Habsburg Vienna, 1700 – 1740 301

Sažetak: «Made in Italy»: Johann Joseph Fux i stvaranje «dinastičkog stila» u glazbi
habsburškog Beča 1700–1740. 315

Marina TOFFETTI (Padova/Padua)

Music and Cultural Identity. The Contribution of «Italian»
Music to the Birth of a Pan-European Culture 317

Sažetak: Glazba i kulturni identitet. Doprinos «talijanske» glazbe rađanju
paneuropske kulture 332

Jolanta GUZY-PASIAK (Varšava/Warsaw)

Mediterranean Culture as a Source of Inspiration
in Ludomir Michał Rogowski's Musical Output 333

Sažetak: Mediteranska kultura kao izvor nadahnuća u glazbenom stvaralaštvu
Ludomira Michała Rogowskog 340

Stefanka GEORGIEVA (Stara Zagora)

Jakov Gotovac's Opera *Ero s onoga svijeta* – A Stage in Sofia (1940) as an Intersection
Point of Bulgarian-Croatian Musical Contact 341

Sažetak: Opera Jakova Gotovca *Ero s onoga svijeta* – uprizorenje u Sofiji (1940) kao
sjecište bugarsko-hrvatskoga glazbenog doticaja 358

Vesna Sara PENO (Beograd/Belgrade) – Ivana VESIĆ (Beograd/Belgrade)

Orthodox Church Music at the Crossroads between Central-European and
Mediterranean Cultural Heritage 359

Sažetak: Pravoslavna crkvena glazba na razmeđu srednjoeuropske i
mediteranske kulturne baštine 372

Kristina PERKOLA (Priština/Prishtine)

The Musical Activity of Some Musicians of Albanian Origin in Mediterranean
Cultures and Cultural Transfers through Migration between
the 14th and 19th Centuries 373

Sažetak: Glazbena aktivnost nekih glazbenika albanskoga podrijetla
u mediteranskim zemljama i kulturni transferi putem migracija u razdoblju
između 14. i 19. stoljeća 381

Lada DURAKOVIĆ (Pula) – Marijana KOKANOVIĆ MARKOVIĆ (Novi Sad)

Kapelnici mornaričkog orkestra u Puli (1872–1918): prinos i dostignuća 383

Summary: Pula Navy Orchestra Bandmasters (1872-1918):
Repertoire and Achievements 403

Ana POPOVIĆ (Osijek)

- Riječki i osječki glazbenici: komparativna studija urbane toponimije u lokalnom, regionalnom, nacionalnom i europskom kontekstu** 405
 Summary: Musicians of Rijeka and Osijek: A Comparative Study of Urban Toponymy in Local, Regional, National and European Context 422

Domagoj MARIĆ (Zagreb)

- Ljubav u doba Druge bečke škole. Zajedništvo Helene i Albana Berga s posebnim osvrtom na hrvatske teme u korespondenciji** 423
 Summary: Love in the Time of the Second Viennese School. The Communion of Helena and Alban Berg with Special Reference to Croatian Topics in Correspondence 437

II. KNJIŽEVNOST I IZVEDBENE UMJETNOSTI / LITERATURE AND THE PERFORMING ARTS

Paolo PUPPA (Venecija/Venice)

- Ibsen between Italy and Europe** 441
 Sažetak: Ibsen između Italije i Europe 452

Mirza MEJDANIJA (Sarajevo)

- Il tema del matrimonio borghese nel teatro di Svevo** 453
 Summary: Bourgeois Marriage in the Theatre of Svevo 465
 Sažetak: Tema građanskog braka u Svevovu teatru 465

Eldi GRUBIŠIĆ PULIŠELIĆ (Split)

- «Iz Dalmacije» Ide von Düringsfeld: u potrazi za granicama imaginativne geografije u kontekstu ženskog putopisa o Mediteranu** 467
 Summary: «From Dalmatia» by Ida von Düringsfeld: In Search of the Imaginative Geography Limits in the Context of a Woman's Travelogue on the Mediterranean ... 481

Marijana ERSTIĆ (Split)

- Dubrovnik intermedijalno: između idile i pogibije** 483
 Summary: Dubrovnik Intermedial: Between the Idyll and the Catastrophe 497

Ivan BOŠKOVIĆ (Split)

- Isto i različito: varijacija na mediteranstvo kao hrvatsku književnu temu** 499
 Summary: Same but Different: A Variation of the Mediterraneanism as a Croatian Literary Theme 510

Joško BOŽANIĆ (Split)

- Nacrt za sintaktostilističku interpretaciju mediteranske trilogije Predraga Matvejevića – *Mediteranski brevijar, Druga Venecija i Kruh naš*** 511

Summary: A Draft of Syntactical-stylistic Interpretation of the Mediterranean Trilogy by Predrag Matvejević – <i>Mediterranean Breviary: A Cultural Landscape, The Other Venice, and Our Daily Bread</i>	524
Angela FABRIS (Klangefurt)	
Intorno alla rappresentazione del Mediterraneo nel <i>Decameron</i>	525
Summary: About the Representation of the Mediterranean in the <i>Decameron</i>	536
Sažetak: O prikazu Mediterana u <i>Dekameronu</i>	536
Antonela MARIĆ (Split)	
Fading Humanity and Myth-making: Scheming the Clandestine in <i>Gomorra</i> by Matteo Garrone	537
Sažetak: Blijedenje humanosti i stvaranje mita: svijet kriminalne organizacije u filmu <i>Gomorra</i> Mattea Garronea	546
Sara IZZO (Bonn)	
The Literary Revival of the Saint-Simonian Discourse – The Mediterranean Sea in the Context of a National Utopia in Jules Verne’s <i>L’invasion de la mer</i>	547
Sažetak: Književni preporod saint-simonijanskog diskursa – Sredozemno more u kontekstu nacionalne utopije u filmu <i>L’invasion de la mer</i> Julesa Vernea	554
Srećko JURIŠIĆ (Split) – Paula JURIŠIĆ (Split)	
Filmski subjekt između teme i tematske pozadine: slučaj Fischer i Carpignano	555
Summary: A Film Subject between Theme and Thematic Background: The Case of Fischer and Carpignano	568
Katja GRČIĆ (Zagreb)	
Encounters in Other Spaces – Performative Heterotopia in <i>The Labour of Panic</i> (2020) by BADco.	569
Sažetak: Susreti na drugim mjestima – izvedbena heterotopija u <i>Radu panike</i> (2020.) kolektiva BADco.	582
 III. INTERMEDIJALNE STUDIJE / INTERMEDIAL STUDIES	
Ivana TOMIĆ FERIĆ (Split) – Dalibor PRANČEVIĆ (Split)	
Ivan Meštrović and Music: Musicological Reflections and Art Historical Writings	585
Sažetak: Ivan Meštrović i glazba: muzikološke refleksije i povijesno-umjetničko pismo	622
Elis DEGHEGHI OLUJIĆ (Pula)	
Il suono della parola: Eugenio Montale tra poesia e musica	623
Summary: The Sound of the Word: Eugenio Montale between Poetry and Music	642
Sažetak: Zvuk riječi: Eugenio Montale između poezije i glazbe	643

Endre SZKÁROSI (Budimpešta/Budapest)	
Magia pratica: l'iperantico e l'ipermoderno	
La ricerca vocalica nell'attività poetico-musicale di Demetrio Stratos	645
Summary: Magic in Practice: The Hyper-Ancient and the Hyper-Modern	
The Vocal Research in the Poetic-Musical Activity of Demetrio Stratos	657
Sažetak: Magija u praksi: hiper-antičko i hiper-moderno	
Vokalno istraživanje u pjesničko-glazbenoj djelatnosti Demetrija Stratososa	659
Rosina MARTUCCI (Salerno)	
Mediterranean Colours in the Works of some Jewish Female Painters	661
Sažetak: Boje Mediterana u djelima nekih židovskih slikarica	680
Nebojša LUJANOVIĆ (Split/Osijek) – Anamarija TADIJANOVIĆ (Osijek)	
Kada korisnici postanu kreatori – donacije kao muzejski postav i pitanje moći	
u kontekstu kulturalnih studija	681
Summary: Users becoming Creators – Donations as Museum Funds and	
a Question of Power in the Context of Cultural Studies	693
Autori – Authors	695
Kazalo imenâ – Indeks nominum	711
Priloženi CD – Enclosed CD: <i>Musica nova ex antiqua</i>	743
I. Nikola Strmić (Niccolò de Stermich di Valcrociata, Zadar, 1839. – Zadar, 1896.):	
Sonata za violinu i klavir u F-duru, op. 24 / Sonata for Violin and Piano in F major, op. 24	
(Valter Lovričević, violina/Violin – Ante Vetma, klavir/Piano)	
II. Ambro (Ambroz) Novak (Hvar, 1899. – Split, 1947.):	
<i>Ašikovanje</i> , ciklus pjesama za sopran i klavir / <i>Courting</i> , Song Cycle for Soprano and Piano	
(Branka Pleština Stanić, sopran/Soprano – Tomi Domančić i Petra Filimonović, klavirska pratnja/Piano Accompaniment)	

Riječki i osječki glazbenici: komparativna studija urbane toponimije u lokalnom, regionalnom, nacionalnom i europskom kontekstu

Ana Popović (Osijek)

Uvod

Osijek i Rijeka ubrajaju se u veće gradove u Republici Hrvatskoj i smatraju se centrima regija u kojima se nalaze. Oba grada imaju značajan geopolitički položaj prema kojemu Rijeku možemo staviti u mediteranski kulturni milje, a Osijek u srednjoeuropski kulturni milje.

Osijek kao regionalno središte i grad srednjoeuropskog kulturnog miljea

Kako naglašava Stjepan Sršan, područje Osijeka najprije su naselili arijski Iliri, zatim su u 4. st. pr. Kr. došli Kelti, koji su se spojili s panonskim Andizetima ilirskog porijekla u naselju nazvanom Mursa na području današnjeg Osijeka. Rimljani su početkom 1. st. zauzeli cijelo područje te su ga nazvali Ilirik. Mursa je bila strateški važan grad, naročito za vrijeme ratova protiv Dačana. Pritisnuti Hunima s istoka, Goti su provalili i razorili Mursu krajem 4. st. To područje zatim su pustošili Germani, Sarmati i Huni, da bi se Avari konačno trajno naselili na njemu u 6. st. U 7. st. Avare su porazili slavenski narodi, među njima i Hrvati, koji su pokršteni za vrijeme franačke vlasti krajem 8. i početkom 9. st. Srednjovjekovni Osijek nastao je na ruševinama antičke Murse, a prvi spomen naziva Osijek prvi se put pojavljuje 1196. godine u ispravi ugarskog palatina Nikole Gorjanskog. Osijek je u to doba bio važno trgovačko i prometno središte jer je imao stabilan prijelaz preko rijeke Drave. Turci su bez borbe ušli u grad 1526. godine i u njemu su ostali do 1687., kada su, također bez borbe, otišli pred austrijskom vojskom. Osijek je i u doba turske okupacije zadržao važan strateški položaj. Tomu je svakako pridonio i most koji je Sulejman izgradio preko baranjskih močvara za vrijeme pohoda na Mohač, koji se smatrao jednim od svjetskih čuda. Nakon oslobođenja na ostacima turskoga grada izgrađena je i barokna tvrđava i grad Osijek.¹ «U godinama koje su slijedile, Osijek je postao važan srednjoeuropski grad: u njemu su postojali franjevački, isusovački i kapucinski samostani, tiskara (1735), studij teologije i

¹ Stjepan SRŠAN, *Povijest Osijeka*, Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1996.

filozofije, gimnazija, brojne manufakture i tvornice, obrti i trgovine. U gradu su obitavali strani časnici, svećenstvo i razni činovnici, kao i hrvatsko stanovništvo, čineći Osijek pravim europskim gradom». ² Status slobodnog kraljevskog grada Osijek je dobio 1809. godine. Tridesetih godina 19. stoljeća Osijek je bio najveći i najrazvijeniji grad u Hrvatskoj, no ubrzo ga je pretekao Zagreb, kao i neki drugi gradovi. Razvoj Osijeka usporio se raspadom Austro-Ugarske Monarhije i osnutkom najprije Kraljevstva, a potom i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. U Domovinskom ratu Osijek je pretrpio značajna razaranja kojih posljedice trpi i danas. ³ Unatoč tome, prema podacima Državnog zavoda za statistiku, Osijek je četvrti grad po broju stanovnika u Hrvatskoj, odmah iza Rijeke, ⁴ a Gradska uprava ističe da je njezina misija «razviti Osijek kao europsku metropolu s utjecajem na cjelokupnu makroregiju gdje pripada geografski te s kvalitetom modernog života ugrađenog u kulturu Istočne (Panonske) Hrvatske». ⁵

Na službenim stranicama grada Osijeka istaknuta je i važna uloga kulture i umjetnika koji «jasno ukazuju da su veze Osijeka s ostatkom Europe postojale već dugi niz stoljeća, što se u pravilu najjasnije očituje u umjetnosti i kulturi jednoga grada». ⁶ Glazba je tijekom povijesti igrala važnu ulogu u kulturnom razvoju Osijeka. Božo Plevnik ističe «da je u Osijeku oduvijek postojalo veliko zanimanje i smisao za glazbu i njezine oblike, očito govore primjermi radovi mnogih učitelja glazbe u Osijeku kao i organizacija vokalne i instrumentalne glazbe». ⁷ Marija Malbaša glazbeni život u Osijeku definira ovako: «U kulturnoj povijesti Osijeka pored kazališta glazba zauzima vrlo značajno mjesto. Brojni štampani statuti glazbenih i pjevačkih društava, jubilarne spomenice, sačuvani koncertni i operni programi, arhivski materijal i novinske vijesti koje počevši od 1864. godine možemo pratiti

² Ana POPOVIĆ, Irella BOGUT, Željko POPOVIĆ, Osijek and musicians: street naming in social, regional and european context, u: *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*, www.sgemvienna.org, *SGEM2018 Vienna ART Conference Proceedings*, Beč: SGEM.2018, 111-118.

³ Ovo je vrlo skraćeni povijesni pregled razvoja Osijeka, a za više informacija konzultirati: Božo PLEVNIK, *Stari Osijek*, Osijek: Radničko sveučilište «Božidar Maslarić», I. C. «Revija» Osijek, 1987. To je vrlo detaljna monografija u kojoj se nalaze posebna poglavlja posvećena razvoju školstva, kulture i znanosti.

⁴ Državni zavod za statistiku, *Stanovništvo u najvećim gradovima i općinama, popis 2011*, https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_06_01/H01_06_01.html (pristup 21. kolovoza 2020).

⁵ Grad Osijek, Osječko-baranjska županija, Republika Hrvatska, Službeni portal grada na Dravi, *Misija, vizija i ciljevi*, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/misija-vizija-i-ciljevi> (pristup 21. kolovoza 2020).

⁶ Grad Osijek, Osječko-baranjska županija, Republika Hrvatska, Službeni portal grada na Dravi, *Nobelovci i osječki velikani*, <https://www.osijek.hr/kultura/nobelovci-i-osjecki-velikani> (pristup 21. kolovoza 2020).

⁷ B. PLEVNIK, 1987.

gotovo iz dana u dan, rječito govore o razmjerno bujno razvijenom glazbenom životu u daljoj i bližoj prošlosti».⁸ Ipak, Malbaša naglašava: «Kompozitora velikih razmjera Osijek doduše nije dao, ali ima dosta reproduktivnih umjetnika, posebno violinista i opernih pjevačica, koji su se proslavili u širokom svijetu, a potječu iz Osijeka».⁹ Glazbeni život Osijeka dobro je dokumentirala Malbaša u svojem tekstu *Glazbeni život u Osijeku* koji je objavljen u Osječkom zborniku. Osim nje, glazbom se bavio i Stjepan Sršan, proučavajući uglavnom amatersko muziciranje u gradu; u svojoj monografiji o amaterskom glazbenom društvu *Zrinski* ističe da je u gradu, osim već spomenutog *Zrinskog*, poznato i pjevačko društvo *Lipa*, amatersko društvo *Kuhač*, kulturno-umjetničko društvo *Osijek 1862*, tamburaški orkestar *Pajo Kolarić* i mnogi drugi.¹⁰ Muzikolozi su se glazbom grada Osijeka bavili prvenstveno s aspekta glazbenog školstva; i Gordana Gojković¹¹ i Branka Ban¹² napisale su monografiju o povijesti glazbenog školstva u Osijeku. Svi autori ističu da je Osijek tijekom povijesti imao bogatu glazbenu kulturu.

Rijeka kao regionalno središte i grad mediteranskog kulturnog miljea

Grad Rijeku dr. Neda Andrić smješta na obalu «Kvarnerskog zaljeva, najsjevernijeg dijela Jadranskog mora, kojim se Mediteran najdublje uvukao u europski kontinent i upravo tu najviše približio zemljama srednje Europe».¹³ Istu rečenicu ponavlja i Andrea Bralić-Mikić, no naglašava i da se «cijela povijest Rijeke isprepliće oko položaja u srcu Srednje Europe i mora koje je grad povezivalo s cijelim svijetom».¹⁴ Turbulentna povijest grada koji je bio pod austrijskom, mađarskom, hrvatskom, talijanskom, pa čak i francuskom vlasti nije tipično *mediteranska*, uzmemo li u obzir definiciju «da je Sredozemlje ili Mediteran Sredozemno more s okolnim prostorom Evrope, Azije i Afrike koji je usmjeren prema njegovim obalama, u kojem se osjećaju tragovi zajedničke prošlosti i koji je obilježen sličnim načinom življenja».¹⁵ Taj položaj *na razmeđu* bio je najočitiji kad je Rječina, rijeka

⁸ Marija MALBAŠA, *Glazbeni život u Osijeku*, *Osječki zbornik*, 9-10 (1965), 137-187, 137.

⁹ *Id.*, 137.

¹⁰ Stjepan SRŠAN, *Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo «Zrinski» u Osijeku: 1896.-2006.*, Osijek: Državni arhiv: Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo «Zrinski», 2007, 11.

¹¹ Gordana GOJKOVIĆ, *140 godina muzičkog školstva u Osijeku 1831.-1971., 50 godina Muzičke škole «Franjo Kuhač»*, Osijek: Muzička škola «Franjo Kuhač», 1972.

¹² Branka BAN, *Glazbena škola Franje Kuhača – povijest i život*, Osijek: Glazbena škola Franje Kuhača Osijek, 1996.

¹³ Neda ANDRIĆ, *Rijeka: Hrvatska: povijest, kultura, umjetnost, prirodne znamenitosti, turizam*, Rijeka: turistička zajednica grada Rijeke; Zagreb: UT – Ugostiteljski i turistički marketing, 1994, 5.

¹⁴ Andrea BRALIĆ-MIKIĆ, *Rijeka: [grad tradicije, užitka i doživljaja: turistička monografija]*, Zagreb: Turistička naklada, 2007, 5.

¹⁵ Dejan RAČIĆ, *Umjetnici Španije – slikari Španije*, Tivat: Fakultet za poslovne mediteranske studije Tivat, 2016, 6.

koja danas presijeca grad, predstavljala granicu između njemačke Istarske oblasti i Kraljevine Hrvatske u 13. stoljeću.¹⁶ Isto naglašava i Bralić-Mikić kad govori u Sušaku, dijelu grada koji je u prošlosti imao i status odvojenoga grada: «dok je on [Sušak, op. a.] do Dugoga svjetskog rata pripadao kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Rijeka je bila dijelom Italije».¹⁷ Prema Milovanu Cemoviću, najvažniji utjecaj na razvoj grada bio je srednjoeuropski; on ističe: «Unatoč udaljenosti od svog administrativnog središta Budimpešte od gotovo 300 kilometara, Rijeka je bila drugi grad po veličini u Mađarskoj. Svoj stvarni ekonomski uspon doživljava tek nakon Hrvatsko-Ugarske nagodbe, dakle od 1868. godine, kada joj se ponovo vraća titula *separatum coronae adnexum corpus*, te je neposredno pod nadležnošću Mađarske krune do kraja 1. svjetskog rata, tj. do raspada Austro-Ugarske Monarhije».¹⁸

Slično kao i područje Osijeka, i područje Rijeke najprije su naselili Iliri (Liburni), a potom Rimljani. Rijeka je zatim bila pod vladavinom Gota, Bizantinaca, Franačka, Austrije i Venecije, no, za razliku od Osijeka, nikad nije bila pod okupacijom Turaka. Pod vladavinom carice Marije Terezije, Rijeka je bila hrvatska od 1776. do 1779., kad je kao samostalno tijelo pripojena Mađarskoj kruni. Francuzi su je okupirali 1809. Godine 1813. opet se pripaja Austriji, a 1882. ponovo Mađarskoj. Od 1848. do 1868. administrativno pripada Zagrebu, a poslije toga Hrvatsko-ugarskom nagodbom opet se vraća pod Mađarsku krunu.¹⁹

Iz ovog kratkog pregleda svih uprava koje su se izmijenile na čelu spomenutog grada možemo zaključiti da Rijeka, unatoč položaju na obali Sredozemnog mora, uglavnom ima srednjoeuropski kulturni identitet. Ovako zamagljeno pitanje identiteta dugogodišnji gradonačelnik Rijeke Vojko Obersnel podcrtava kao jedno od glavnih obilježja Rijeke, ističući kako je taj grad «poseban urbani spoj srednjoeuropskoga i mediteranskoga duha».²⁰ On objedinjuje i miri «uvijek žive rasprave o riječkom identitetu»²¹ te se definira kao «srednjoeuropski grad s mediteranskom dušom».²²

¹⁶ Giovanni KOBLEK, *Povijest Rijeke*, Opatija: Preluk, 1995, 102.

¹⁷ A. BRALIĆ-MIKIĆ, 45.

¹⁸ Milovan CEMOVIĆ, *Moj grad Rijeka – Fiume na starim razglednicama: Primorsko-goranska županija: 1890.-1920*, Rijeka: Hrvatska udruga kolekcionara predmeta kulturne baštine: Glasnik Hrvatski kolekcionar, 2006, 3.

¹⁹ M. CEMOVIĆ, 3.

²⁰ Vojko OBERSNEL, Udžbenik riječke povijesti i arhitekture, u: *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, ur. Radmila Matejčić, Rijeka: Naklada Kvarner, 2013, 13.

²¹ V. OBERSNEL, 13.

²² V. OBERSNEL, Pozdrav iz Rijeke, u: Milovan CEMOVIĆ, *Moj grad Rijeka – Fiume na starim razglednicama: Primorsko-goranska županija: 1890.-1920*, Rijeka: Hrvatska udruga kolekcionara predmeta kulturne baštine: Glasnik Hrvatski kolekcionar, 2006, II.

Danas je Rijeka administrativno i kulturno središte Primorsko-goranske županije i treći grad prema broju stanovnika u Republici Hrvatskoj.²³ Kako je navedeno na stranicama Turističke zajednice grada Rijeke, «ekspanzivan društveno-ekonomski razvoj povećao je i broj stanovnika te ih je ukupno oko 200.000. Paralelno s industrijskim razvojem, Rijeka je postala središte Zapadne Hrvatske (Istra, Hrvatsko primorje i Gorski kotar)».²⁴

Glazbenom poviješću grada Rijeke bavila se Marija Riman,²⁵ koja se posebno posvetila i duhovnoj glazbi u gradu.²⁶ Bavila se i pojedinačnim slučajevima skladatelja i glazbenika s područja Rijeke, Istre i Kvarnera²⁷ te je tako pridonijela vidljivosti glazbenika s tog područja. Tekst Dijane Grgurić *Glazbena baština, žubor kvarnerske glazbene rijeke* pokazao se najkorisnijim za potrebe ovoga rada.²⁸ U njemu Grgurić ističe raznolikost glazbenih fenomena s područja Kvarnera: «Oni su toliko brojni i bogati da je za upoznavanje s njima nužno oslušnuti zvukove pojedinačnih rukavaca velike kvarnerske glazbene rijeke».²⁹ Kao glavne nositelje glazbene kulture tog područja izdvaja folklornu glazbu, glagoljaško pjevanje, umjetničku glazbu (posebno okupljenu oko produkcije Hrvatskog narodnog kazališta Ivana pl. Zajca u Rijeci), zabavnu glazbu te festivalsku praksu i glazbeni amaterizam. Ustanovljuje da Rijeka ima bogatu glazbenu kulturu: «Rijeka je, kao kulturno srce Kvarnera, iznjedrila umjetnike svjetskoga glasa. Taj proces traje i danas. Aktualno mjesto Kvarnera glede kazališnih i glazbenih zbivanja u hrvatskim je okvirima visoko rangirano, s repertoarnom i organizacijskom politikom usmjerenom prema svjetskim kulturnim kriterijima».³⁰

²³ http://www.visitrijeka.hr/Sve_o_Rijeci (pristup 19. kolovoza 2020).

²⁴ http://www.visitrijeka.hr/Sve_o_Rijeci/Rijeka_kroz_povijest/Na_prijelazu_stoljeca (pristup 19. kolovoza 2020).

²⁵ Primjerice: Marija RIMAN, Hrvatska glazbena umjetnost Rijeke, u: *Hrvatska Rijeka – povijesni pregled*, Rijeka, Hrvatska, 1991.

²⁶ To se najbolje ogleđa u radovima: Marija RIMAN – Antun Petar KINDERIĆ, Prilog građi za glazbenu povijest Rijeke, *Rijeka*, 2 (1994), 239-255; te Marija RIMAN, Barokna glazba u Franjevačkom samostanu na Trsatu u Rijeci, *Arti musices: hrvatski muzikoloski zbornik*, 1-2 (1997), 19-34.

²⁷ Primjerice: Marija RIMAN, Što znamo o skladatelju istarske himne?, *Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća*, ur. J. Šiklić, Pazin: Knjižnica ACTA, 1999, 205-215; M. RIMAN, *Od Učke do Trsata*, Viškovo - Ronjgi: Ustanova «Ivan Matetić Ronjgov», 2006; M. RIMAN, Dječje skladbe Nella Milottija, u: *Iz istarske glazbene riznice – Nella Milottiju za 80. rođendan*, ur. I. Paula Gortan-Carlin, Novigrad: Katedra čakavskog sabora za glazbu Novigrad, 2007, 135-158.; M. RIMAN, Riječki dirigent i skladatelj Dušan Prašelj, *Novi Kamov*, 2 (2007), 51-68.

²⁸ Dijana GRGURIĆ, Glazbena baština, žubor kvarnerske glazbene rijeke, *Lica kulturnog identiteta, kvarnerski baštinski vremeplov*, <http://www.kvarner.hr/kultura/glazba.html> (pristup 30. rujna 2020).

²⁹ *Id.*

³⁰ *Id.*

Analiza urbane toponimije kao metoda u istraživanju glazbe

Urbani toponimi, odnosno nazivi ulica, trgova, naselja i slično, mogu se smatrati odrazima društvenih i kulturnih tendencija grada. Kako ističe Zdravka Jelaska Marijan, ulično nazivlje nosi dva značenja, denotativno i konotativno, jer «na jednoj razini služi kao orijentir u prostoru, a na drugoj je nositelj simbolične poruke koja odražava političko, društveno i kulturno ozračje u kojem je to nazivlje nastalo».³¹ Urbana toponimija može stoga nositi i obilježja identiteta određenog područja. Crljenko razlikuje nekoliko sustava simbola pomoću kojih se definira identitet: zastava ili grb države, regije ili grada, dijalektalne osobitosti jezika (kod lokalnih i regionalnih identiteta), vidljivi pejzažni elementi poput spomeničke baštine, arhitektonski stil građevina, ergonimi (imena tvrtki), grafiti, gradska toponimija te institucionalizacija koja se provodi osnivanjem regionalnih organizacija.³² Prema tome, značenjska analiza urbane toponimije trebala bi pokazati pripadnost nekog područja određenom, pa i regionalnom, identitetu. U ovom kontekstu valja istaknuti i metaforu *grad-kao-tekst*, odnosno, iz nje proizašlu sintagmu *gradski tekst*,³³ koja naglašava mogućnost tekstnog tumačenja urbane toponimije koja se, prema Lauri Šakaji, zasniva na sljedećim zajedničkim karakteristikama grada i pisanoga teksta:

- to su znakovne cjeline
- u njima se značenja objektiviraju, fiksiraju
- oni reprezentiraju kontekste u kojima su nastali
- oni su podložni različitim interpretacijama.³⁴

Značenjska analiza urbane toponimije u ovom kontekstu nesumnjivo bi bila korisna i u različitim muzikološkim studijama koje se bave istraživanjem identiteta i glazbe u urbanim sredinama. Monografija koja se bavi glazbenom kulturom određenoga grada kao mjesta u geografskom smislu postoji; napisala ju je dr. sc. Nada Bezić u svojoj objavljenjnoj disertaciji *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010.: Prostor i muziciranja i spomen-obilježja*,³⁵ iz koje je proizašla i popular-

³¹ Zdravka JELASKA MARIJAN, Službena imenovanja i preimenovanja ulica u Splitu 1912.–1928. godine, *Studia ethnologica Croatica*, 26/1 (2014), 229-252, 230.

³² Ivana CRLJENKO, Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova, *Hrvatski geografski glasnik*, 70/1 (2008), 67- 90, 70.

³³ Detaljno objašnjenje o tome koliko gradski tekst odražava regionalni identitet pisale su Šakaja i Crljenko na primjeru zagrebačke Dubrave: Laura ŠAKAJA – Ivana CRLJENKO, Periferni gradski tekst. Ulično nazivlje i spomenici zagrebačke Dubrave u semiotičkoj perspektivi, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 47/40 (2017), 236-259.

³⁴ Laura ŠAKAJA, *Uvod u kulturnu geografiju*, Zagreb: Leykam, 2015, 237.

³⁵ Nada BEZIĆ, *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010.: Prostor i muziciranja i spomen-obilježja*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2012.

no znanstvena knjiga: *Glazbene šetnje Zagrebom*³⁶, koja je dosad doživjela dva izdanja. U svojoj disertaciji Bezić prvi put spominje topografiju kao pojam unutar muzikologije, iako se sadržajno više bavi historiografijom glazbenog života grada Zagreba, koju topografija povezuje u cjelinu. U različitim antropološkim, etnološkim i etnomuzikološkim studijama koje su usko vezane uz definiranje lokacija određene (glazbene) pojave često se koriste geografske istraživačke metode pri definiranju granica određenih kulturno-geografskih područja.³⁷ Muzikološka istraživanja koja se bave društvenim aspektima glazbe u gradskim sredinama uz korištenje znanstvene metodologije geografije nisu toliko česta, no postoje.³⁸ U tom smislu, ovim se radom nastoji dati prilog uvođenju te znanstvene metode u muzikološki istraživački diskurs.

Cilj istraživanja i hipoteze

Cilj je ovoga rada ispitati koliko je razlika u pripadnosti različitim kulturnim miljeima vidljiva, uz usporedbu naziva urbanih toponima Rijeke i Osijeka koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima. Ovo će istraživanje uključiti kvantitativnu i kvalitativnu analizu: izmjerit ćemo broj urbanih toponima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima u obama gradovima, a glazbenici će se kategorizirati kao lokalni, regionalni, nacionalni i europski kako bismo utvrdili koliko se ti gradovi smatraju dijelom europskog, nacionalnog, regionalnog ili lokalnog kulturnog miljea. Posebnu ćemo pozornost posvetiti pitanju postoji li u tim gradovima vidljiva povezanost s mediteranskim (u Rijeci), odnosno sa srednjoeuropskim (u Osijeku) kulturnim krugom. S obzirom na to da su Rijeka i Osijek slični urba-

³⁶ N. BEZIĆ, *Glazbene šetnje Zagrebom*, Zagreb: Školska knjiga, 2016.

³⁷ Postoji zavidan broj radova koji se bave istraživanjem glazbe iz perspektiva kulturne geografije, od upotrebe zvuka pri kodiranju određenog pejzaža (Toby BUTLER, A walk of art: the potential of the sound walk as practice in cultural geography, *Social & Cultural Geography*, 7/6 (2006), 889-908) do upotrebe glazbe za potrebe metodike nastave geografije (primjerice Michael C. JURMU, Implementing Musical Lyrics to Teach Physical Geography: A Simple Model, *Journal of Geography*, 104/4 (2005), 179-186). Vrlo se često glazba koristi kao odrednica određene regije (primjerice Nicolas CANOVA, Music in French geography as space marker and place maker, *Social & Cultural Geography*, 14/8 (2013), 861-867) ili za određivanje područja utjecaja određene glazbene pojave. U kuturnoj geografiji već je više od dvaju desetljeća u upotrebi termin glazbena geografija (Kevin MILBURN, Rethinking music geography through the mainstream: a geographical analysis of Frank Sinatra, music and travel, *Social & Cultural Geography* (2017), DOI:10.1080/14649365.2017.1375550, George CARNEY, Music Geography, *Journal of Cultural Geography*, 18/1 (1998), 1-10).

³⁸ Ana POPOVIĆ, Irella BOGUT, Željko POPOVIĆ, Osijek and Musicians: Street Naming in Social, Regional and European Context; Ana POPOVIĆ, Musicians of Timișoara and Osijek: a Comparative Study of Street Naming in Local, Regional, National and European Context (POPOVIĆ, 2018) i Osijek and Musicians: Street Naming in Social [sic!], Regional and European Context (POPOVIĆ, POPOVIĆ i BOGUT, 2018).

ni entiteti, očekuje se sličnost u distribuciji lokalnih, regionalnih, nacionalnih i europskih glazbenika u njihovoj urbanoj toponimiji, a očekuje se i povezanost s mediteranskim (Rijeka) i srednjoeuropskim (Osijek) kulturnim miljeom.

Sukladno cilju istraživanja i očekivanim rezultatima, formirale su se sljedeće hipoteze:

H1: Osijek i Rijeka imaju sličan udio urbanih toponima koji su dobili ime po zaslužnim građanima i sličan udio toponima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima.

H2: Osijek i Rijeka imaju slično distribuirane lokalne, regionalne, nacionalne i europske glazbenike u svojoj urbanoj toponimiji.

H3: Prema urbanim toponimima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima moguće je povezati Osijek sa srednjoeuropskim, a Rijeku s mediteranskim kulturnim krugom.

Tijek istraživanja

Analiza naziva ulica, parkova i trgova u Osijeku nije bila problematična, pogotovo jer je analizu svih urbanih toponima grada Osijeka već proveo Stjepan Sršan u svojoj knjizi *Ulice i trgovi grada Osijeka*.³⁹ Manji problem predstavljala je Ulica Milke Trnine. Sršan ju je naveo u poglavlju o povijesti ulica: «Do 1993. godine ta se ulica zvala Ulicom Koste Nađa. Godine 1993. dobila je ime po čuvenoj hrvatskoj pjevačici Milki Trnini».⁴⁰ Osim na tom mjestu, Sršan je ne spominje ni u *Popisu ulica parkova i trgova kojima je izmijenjen naziv (1993)*⁴¹ ni u abecednom popisu koji se nalazi na kraju knjige.⁴² Ulica se ne nalazi na interaktivnoj karti Hrvatskog autokluba,⁴³ niti ju je moguće pronaći na službenom popisu ulica grada Osijeka.⁴⁴ Nije moguće pronaći nešto što je nazvano po Milki Trnini ni kad se u pretragu uključe pojmovi prilaz, prolaz, put, trg, vrt i park. Najbliže onome što se tražilo pokazala se Ulica Koste Nađa u prigradskom mjestu Dardi. Ulica se nije uvrstila u popis urbanih toponima koji su dobili ime po glazbenicima u Osijeku zbog toga što nije pronađena. Isto tako, ulice Lovre Matačića u Sarvašu, Dore Pejačević i Matije Vlačića u Tenji te Josipa Runjanina i Vatroslava Lisinskog u Višnjecvu nisu se uvrstile u popis jer se nalaze u prigradskim naseljima, a podatke o nazivlju ulica u prigradskim naseljima grada Rijeke nismo uspjeli dobiti.

³⁹ Stjepan SRŠAN, *Ulice i trgovi grada Osijeka*, Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2001.

⁴⁰ S. SRŠAN, 78.

⁴¹ S. SRŠAN, 15-22.

⁴² S. SRŠAN, 97-109.

⁴³ <https://map.hak.hr> (pristup 13. rujna 2017).

⁴⁴ <http://www.auto-karta-hrvatske.com> (pristup 13. rujna 2017).

U opisu tijeka istraživanja valja spomenuti i slučaj Fakultetske ulice. Navedena je ulica u razdoblju između 1952. i 1993. godine nosila ime skladatelja Ivana Zajca.⁴⁵ S obzirom na to da trenutačno u Osijeku postoji ulica istog naziva, ova se ulica nije zasebno uključila u popis. Ulica Antuna Mihanovića također je izazvala dilemu s obzirom na to da Antun Mihanović nije bio glazbenik, ali ima važnu ulogu u glazbenoj kulturi Republike Hrvatske. Ulica se također nije zasebno uključila u popis, no valja spomenuti da u Osijeku postoji Trg Josipa Runjanina.

Sličnu dilemu izazvala je ulica istog naziva u Rijeci.⁴⁶ Podatak o Ulici Antuna Mihanovića nije se uvrstio u popis urbanih toponima koji su dobili ime po glazbenicima u Osijeku, pa se stoga ni Mihanovićeve ulice u Rijeci ne nalazi na popisu. Pri analizi naziva ulica, parkova i trgova susreće se još nekoliko dilema: Ivan Dežman (Rijeka, 1841–1873) hrvatski je liječnik i pisac te se ne nalazi na popisu glazbenika, no napisao je libreto opere *Ban Leget*, pa u ovom kontekstu svakako treba spomenuti da u Rijeci postoji ulica koja je dobila ime po njemu. Slično je i s Dimitrijem Demetrom (Zagreb, 1811–1872) koji se kao hrvatski književnik i ilirac ne nalazi na popisu glazbenika, no spomenut ćemo Demetrovu ulicu u Rijeci jer je Demeter napisao libreta za opere *Ljubav i zloba* i *Porin*, a i kao političar zalagao se za utemeljenje stalnog kazališta.

Po uzoru na metodologiju koju je Crljenko primijenila u svojoj komparativnoj studiji o izraženosti identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova, dobiveni rezultati klasificirali su se u četiri prostorne razine identiteta:

1. lokalni identitet – pripadnost lokalnom identitetu na primjeru glazbenika koji su porijeklom i/ili djelovanjem vezani uz Osijek, odnosno Rijeku
2. regionalni identitet – pripadnost regionalnom identitetu na primjeru glazbenika koji su porijeklom i/ili djelovanjem povezani uz područje (regiju) koje gravitira Osijeku, odnosno Rijeci
3. nacionalni identitet – pripadnost nacionalnom identitetu na primjeru glazbenika koji su porijeklom i/ili djelovanjem vezani uz područja Republike Hrvatske koja nisu definirana regionalnim identitetom
4. internacionalni identitet – inozemni element predstavljaju svjetski poznati europski glazbenici koji nisu porijeklom i/ili djelovanjem vezani uz Republiku Hrvatsku.⁴⁷

⁴⁵ S. SRŠAN, 33.

⁴⁶ Popis ulica grada Rijeke pribavljen je zahvaljujući upitu Zavodu za informatičku djelatnost Grada Rijeke.

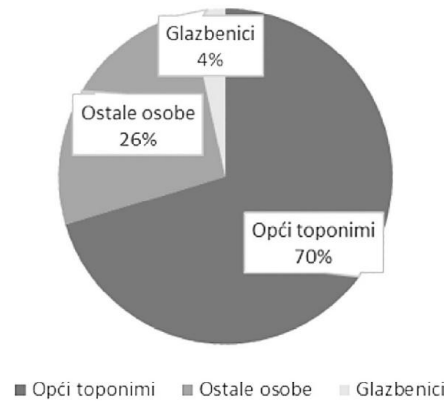
⁴⁷ Crljenko je u svojem radu definirala i petu kategoriju: *nema izražen identitet*, no u ovom su se istraživanju opći toponimi isključili iz istraživanja, stoga nije bilo potrebe da se definira ova kategorija (CRLJENKO, *Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova*).

Rezultati su se analizirali i kvalitativno, naročito s obzirom na pitanje pripadnosti gradova širem regionalnom kulturnom identitetu: mediteranskom, odnosno srednjoeuropskom.

Rezultati i rasprava

Analiza urbane toponimije grada Osijeka pokazala je velik broj općih toponima, dok su osobni toponimi činili svega 30 %. Detaljan prikaz odnosa općih toponima te onih koji su dobili ime po ostalim zaslužnim građanima i glazbenicima prikazan je na Grafikonu 1.

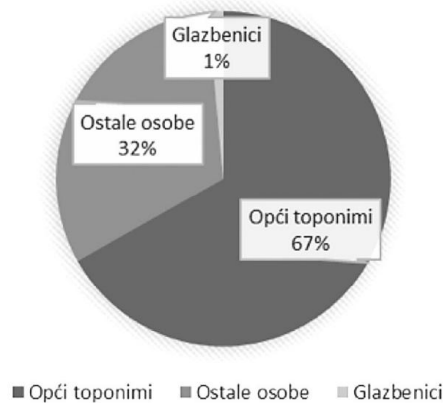
Urbana toponimija grada Osijeka

Grafikon 1. Urbana toponimija grada Osijeka

Grafikon 2 pokazuje da je i u Rijeci slična distribucija općih toponima o odnosu na osobne, uz nešto manji udio glazbenika.

Urbana toponimija grada Rijeke

Grafikon 2. Urbana toponimija grada Rijeke

Daljnja klasifikacija urbanih toponima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima u četiri definirane kategorije prikazana je u Tablici 1. i u Tablici 2. Tablica 1 prikazuje distribuciju lokalnih, regionalnih, nacionalnih i europskih glazbenika u Osijeku, a Tablica 2. prikazuje distribuciju u Rijeci.

Urbani toponimi nazvani prema zaslužnim glazbenicima u Osijeku			
Europski glazbenik	Hrvatski glazbenici	Slavonski glazbenici	Osječki glazbenici
Ulica Béle Bartóka	Ulica Brune Bjelinskog	Ulica Josipa Andrića	Ulica Franje Krežme
	Ulica Ferde Livadića	Ulica Vjekoslava Klaića	Ulica Franje Kuhača
	Ulica Ive Tijardovića	Ulica Josifa Runjanina	Trg Lava Mirskog
	Trg Vatroslava Lisinskog		Vijenac Paje Kolarića
	Vijenac Jakova Gotovca		
	Vijenac Ivana Zajca		

Tablica 1. Urbani toponimi nazvani prema zaslužnim glazbenicima u Osijeku

Urbani toponimi nazvani prema zaslužnim glazbenicima u Rijeci			
Europski glazbenik	Hrvatski glazbenici	Primorski/istarski glazbenici	Riječki glazbenici
Verdieva ulica	Križanićeva ulica	Brajšina ulica	Ulica dr. Franje Kresnika
	Trminina ulica	Ulica Ivana Matetića Ronjgova	Ulica Frana Kurelca
	Ulica Vatroslava Lisinskoga		Ulica Ivana Zajca
	Lukačićeve stube		Jelićeva ulica
			Matačićeva ulica
			Ulica Vjekoslava Kneževića
			Wenzelova ulica

Tablica 2. Urbani toponimi nazvani prema zaslužnim glazbenicima u Rijeci

Kad uzmemo u obzir da je imenovanje ulica odraz društvenih tendencija grada, signifikantno je da je od ukupnog broja ulica, trgova i naselja u Osijeku i Rijeci samo otprilike trećina njih⁴⁸ dobila ime po zaslužnim građanima, a od njih je tek 14 dobilo ime po zaslužnim glazbenicima, što u Osijeku čini 4 %, a u Rijeci svega 1 % od ukupnog broja urbanih toponima.

Imenovanje ulica prema važnim lokalnim glazbenicima koji su postigli svjetski ugled logično je, međutim u slučaju Osijeka to bi bili jedino Franjo Kuhač i Franjo Krežma. Uz njih, Kolarić je važan čimbenik lokalne kulture i baštine te je svakako najznačajniji Osječanin kad govorimo o tamburici. Mirski je ugledan svjetski glazbenik koji je svojim umjetničkim i kulturnim djelovanjem zadužio Osijek.⁴⁹ Rijeka ima sličnu situaciju: <prišlić> Venceslav Wenzel⁵⁰ bio je prvi učitelj u glazbenoj školi, dirigent u kazalištu te najvažniji glazbeni djelatnik u Rijeci početkom 19. stoljeća. Lokalnih glazbenika svjetskog ugleda ne nedostaje ni u

⁴⁸ U Osijeku je 30 % urbanih toponima nazvano prema zaslužnim građanima, a u Rijeci 33 %.

⁴⁹ Zanimljiva je činjenica da je Mirski radio i u Rijeci.

⁵⁰ <http://kastavstarigrad.com/rjecnik/#toggle-id-22> (pristup 16. rujna 2020).

Rijeci, a to se prvenstveno odnosi na skladatelje Ivana Zajca i Vinka Jelića. Riječki pandan znanstveniku i melografu Franji Kuhaču bio bi Fran Kurelac, dok bi pandan Krežmi, poznatom violinistu, svakako bio Lovro pl. Matačić. Matačić, zajedno s lokalnim skladateljem Vjekoslavom Kneževićem, otvara pitanje odnosa Sušak-Rijeka; obojica su Sušačani, no kako je Sušak 1947. pripojen Rijeci, tako su i ti umjetnici postali Riječani, iako su se obojica rodila prije pripojenja te su kao mjesto rođenja isticala Sušak, a ne Rijeku. U Osijeku nema istaknutog graditelja glazbala po kojem je imenovan neki toponim, kao što je to slučaj s dr. Franjom Kresnikom u Rijeci.

U Osijeku je želja za definiranjem nacionalnog identiteta očita kako iz velikog udjela ulica koje su dobile ime po hrvatskim glazbenicima (43 %), tako i iz činjenice da su među njima preporoditelji (Livadić i Lisinski) i nasljednici preporoditelja (Gotovac i Zajc), a tek se dva skladatelja ne povezuju s hrvatskim narodnim preporodom (Tijardović i Bjelinski). S druge strane, u Rijeci se od četiriju urbanih toponima koji su dobili ime po zaslužnim nacionalnim skladateljima (29 %) tek jedan, Ulica Vatroslava Lisinskog, povezuje s hrvatskim narodnim preporodom.

Osijek se trudi nametnuti i kao regionalni centar, što je vidljivo u nazivima triju ulica (21 %) imenovanim prema zaslužnim glazbenicima koji su regionalno važni, no nemaju konkretne poveznice s Osijekom. U Rijeci je taj trud manje izražen; svega dvije ulice (14 %) imenovane su prema zaslužnim glazbenicima koji su regionalno važni, ali nemaju poveznice s Rijekom.

Važno je napomenuti da je Osijek uvijek naglašavao pripadnost srednjoeuropskom kulturnom krugu, međutim podatci koji su prikupljeni ovim istraživanjem pokazuju nam da to i nije baš tako. Jedina ulica koja je dobila ime po nekom europskom glazbeniku je Ulica Béle Bartóka. Ta ulica smještena je u dijelu grada koji se naziva Mađarska Retfala i nastanjena je uglavnom pripadnicima mađarske nacionalne manjine, pa možemo smatrati da se ime Béle Bartóka ovdje ne nalazi u kontekstu identifikacije Osijeka kao europski orijentiranog grada nego kao pokazatelj važnosti mađarske nacionalne manjine za grad. Ne bi se moglo tvrditi slično za slučaj Verdijeve ulice, jedine ulice koja je dobila ime po nekom europskom glazbeniku u Rijeci. Ona bi samo na prvi pogled mogla upućivati na važnost talijanske nacionalne manjine za grad. Međutim, valja istaknuti bitnu razliku: Verdijeva ulica ne nalazi se u četvrti koja bi bila povezana s pripadnicima talijanske nacionalne manjine. Štoviše, ova se ulica nalazi u Luci, važnom dijelu grada u kojem je i Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca u Rijeci. U krugu oko kazališta čak je šest ulica dobilo ime po zaslužnim glazbenicima,⁵¹ čineći

⁵¹ Ulica Ivana Zajca, Matačićeva ulica, Trninina ulica, Ulica Vatroslava Lisinskoga, Verdijeva ulica i Wenzelova ulica.

svojevrsni *glazbenički kvart*. Kad uzmemo u obzir navedene podatke, možemo zaključiti da je Verdi *dobio* svoju ulicu zbog toga što je svjetski poznati operni skladatelj, a ne zato što je istaknuti kulturni predstavnik talijanske nacionalne manjine u Rijeci.

Pitanjem Ulice Béle Bartóka u Osijeku i Verdijeve ulice u Rijeci otvara se pitanje vidljivosti mediteranskog, odnosno srednjoeuropskog kulturnog kruga u urbanim toponimima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima. Pri određivanju pripadnosti mediteranskom, odnosno srednjoeuropskom kulturnom krugu izuzeli smo ulice imenovane prema lokalnim i regionalnim glazbenicima jer one ne definiraju pripadnost grada nekom od ovih kulturnih krugova nego pripadnost lokalnih, odnosno regionalnih glazbenika pojedinom gradu. Nacionalne glazbenike u urbanoj toponimiji tih gradova podijelili smo na «sjeverne» (srednjoeuropske) i «južne» (mediteranske). Rezultati nisu pokazali očekivanu pripadnost gradova mediteranskom, odnosno srednjoeuropskom kulturnom krugu. U Rijeci su od četiriju nacionalnih glazbenika čak tri izrazito srednjoeuropski orijentirana,⁵² dok je mediteranski predstavnik samo jedan: Ivan Lukačić. U Osijeku je situacija nešto zamršenija: od šest nacionalnih skladatelja po dva pripadaju srednjoeuropskom (Lisinski i Livadić) i jedan pripada mediteranskom (Tijardović) kulturnom krugu, a ostali (dakle polovica) imaju udio i u jednom i u drugom kulturnom krugu, pri čemu je najočitiji primjer Ivan Zajc, koji je djelovao i u Milanu i u Beču, u Rijeci i u Zagrebu. Analiza europskih glazbenika u urbanoj toponimiji ovih gradova bila je kratka i jednostavna – Béla Bartók definitivno je srednjoeuropski skladatelj, kao što je i Giuseppe Verdi definitivno mediteranski skladatelj, no pitanje je koliko je opravdano odrediti pripadnost gradova mediteranskom, odnosno srednjoeuropskom kulturnom krugu na temelju jednog imena.

Mišljenje je autorice da bi se pripadnost mediteranskom kulturnom krugu metodom analize urbane toponimije vjerojatno mogla utvrditi u Splitu, gradu koji je tijekom cijele povijesti bio izrazito mediteranski orijentiran. No, u tom slučaju, komparaciju ne bi trebalo činiti u odnosu na grad Osijek nego na grad Zagreb jer su Split i Zagreb dva najveća grada u Republici Hrvatskoj i kao takvi čine slične urbane cjeline.

⁵² Juraj Križanić, Milka Trnina i Vatroslav Lisinski.

Zaključak

Analiza urbane toponimije više se ne primjenjuje samo u lingvistici ili geografiji nego i u raznim istraživanjima u području društvenih i humanističkih znanosti. Pođemo li od pretpostavke da urbani toponimi odražavaju društvene i kulturne tendencije grada, analiza urbanih toponima može biti učinkovita istraživačka metoda za mjerenje socijalnih i kulturnih tendencija određenog područja, a može biti vrlo uspješna metoda istraživanja i u muzikologiji.

Osijek i Rijeka jedni su od većih gradova u Hrvatskoj i smatraju se središtima svojih regija. Oba grada imaju značajan geopolitički položaj. Geopolitički položaj smješta Rijeku u mediteranski kulturni milje, a Osijek u srednjoeuropski kulturni milje. Kako bismo ispitali koliko je taj geopolitički položaj vidljiv u svakodnevnom životu navedenih gradova, usporedili smo imena urbanih toponima Rijeke i Osijeka koja su posvećena zaslužnim glazbenicima. Analiza je bila kvalitativna i kvantitativna; izbrojali smo urbane toponime nazvane po zaslužnim glazbenicima u obama gradovima i kategorizirali smo ih kao lokalne, regionalne, nacionalne i europske glazbenike kako bismo ustanovili koliko se ti gradovi smatraju dijelom europskog, nacionalnog, regionalnog ili lokalnog kulturnog miljea, s posebnim osvrtom na pitanje postoji li u tim gradovima vidljiva povezanost s mediteranskim (u Rijeci) ili srednjoeuropskim (u Osijeku) kulturnim krugom. Nijedna od triju hipoteza, koje su se formirale sukladno cilju istraživanja i očekivanim rezultatima, nije u potpunosti potvrđena.

Prva hipoteza: Osijek i Rijeka imaju sličan udio urbanih toponima koji su dobili ime po zaslužnim građanima i sličan udio toponima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima, potvrđena je.

Druga hipoteza: Osijek i Rijeka imaju slično distribuirane lokalne, regionalne, nacionalne i europske glazbenike u svojoj urbanoj toponimiji, djelomično je potvrđena.

Treća hipoteza: Prema urbanim toponimima koji su dobili ime po zaslužnim glazbenicima moguće je povezati Osijek sa srednjoeuropskim, a Rijeku s mediteranskim kulturnim krugom, djelomično je opovrgnuta.

Stoga je iznimno zanimljivo ustanoviti da se Rijeka definira prije kao srednjoeuropski nego kao mediteranski grad, kao i to da je u Osijeku puno izraženije isticanje nacionalnog identiteta u odnosu na bilo koji drugi. S druge strane, pozicija grada Rijeke *na razmeđu* mogla bi se dovesti u vezu s pojačanim isticanjem lokalnog identiteta – Rijeka se prvenstveno diči svojim lokalnim glazbenicima.

Literatura

Internetske stranice

- *** Državni zavod za statistiku, *Stanovništvo u najvećim gradovima i općinama, popis 2011*, https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_06_01/H01_06_01.html (pristup 21. kolovoza 2020).
- *** Grad Osijek, Osječko-baranjska županija, Republika Hrvatska, Službeni portal grada na Dravi, *Misija, vizija i ciljevi*, <https://www.osijek.hr/gradska-uprava/misija-vizija-i-ciljevi> (pristup 21. kolovoza 2020).
- *** Grad Osijek, Osječko-baranjska županija, Republika Hrvatska, Službeni portal grada na Dravi, *Nobelovci i osječki velikani*, <https://www.osijek.hr/kultura/nobelovci-i-osjecki-velikani> (pristup 21. kolovoza 2020).
- *** http://www.visitrijeka.hr/Sve_o_Rijeci (pristup 19. kolovoza 2020).
- *** http://www.visitrijeka.hr/Sve_o_Rijeci/Rijeka_kroz_povijest/Na_prijelazu_stoljeca (pristup 19. kolovoza 2020).
- *** <https://map.hak.hr> (pristup 13. rujna 2017).
- *** <http://www.auto-karta-hrvatske.com> (pristup 13. rujna 2017).
- *** <http://kastavstarigrad.com/rjecnik/#toggle-id-22> (pristup 16. rujna 2020).

Bibliografija

- ANDRIĆ, Neda, *Rijeka: Hrvatska: povijest, kultura, umjetnost, prirodne znamenitosti, turizam*, Rijeka: turistička zajednica grada Rijeke; Zagreb: UT – Ugostiteljski i turistički marketing, 1994.
- BAN, Branka, *Glazbena škola Franje Kuhača – povijest i život*, Osijek: Glazbena škola Franje Kuhača Osijek, 1996.
- BEZIĆ, Nada, *Glazbene šetnje Zagrebom*, Zagreb: Školska knjiga, 2016.
- BEZIĆ, Nada, *Glazbena topografija Zagreba od 1799. do 2010.: Prostor i muziciranje i spomen-obilježja*, Zagreb: Hrvatsko muzikološko društvo, 2012.
- BRALIĆ-MIKIĆ, Andrea, *Rijeka: [grad tradicije, užitka i doživljaja: turistička monografija]*, Zagreb: Turistička naklada, 2007.
- BUTLER, Toby, A walk of art: the potential of the sound walk as practice in cultural geography, *Social & Cultural Geography*, 7/6 (2006), 889-908.
- CANOVA, Nicolas, Music in French geography as space marker and place maker, *Social & Cultural Geography*, 14/8 (2013), 861-867.
- CARNEY, George, Music Geography, *Journal of Cultural Geography*, 18/1 (1998), 1-10.
- CEMOVIĆ, Milovan, *Moj grad Rijeka – Fiume na starim razglednicama: Primorsko-goranska županija: 1890.-1920.*, Rijeka: Hrvatska udruga kolekcionara predmeta kulturne baštine: Glasnik Hrvatski kolekcionar, 2006.
- CRLJENKO, Ivana, Izraženost identiteta u gradskoj toponimiji kvarnerskih i istarskih gradova, *Hrvatski geografski glasnik*, 70/1 (2008), 67- 90.
- GOJKOVIĆ, Gordana, *140 godina muzičkog školstva u Osijeku 1831.-1971., 50 godina Muzičke škole «Franjo Kuhač»*, Osijek: Muzička škola «Franjo Kuhač», 1972.

GRGURIĆ, Dijana, Glazbena baština, žubor kvarnerske glazbene rijeke, *Lica kulturnog identiteta, kvarnerski baštinski vremeplov*, <http://www.kvarner.hr/kultura/glazba.html> (pristup 30. rujna 2020).

JELASKA MARIJAN, Zdravka, Službena imenovanja i preimenovanja ulica u Splitu 1912.–1928. godine, *Studia ethnologica Croatica*, 26/1 (2014), 229-252.

JURMU, Michael C., Implementing Musical Lyrics to Teach Physical Geography: A Simple Model, *Journal of Geography*, 104/4 (2005), 179-186.

KOBLER, Giovanni, *Povijest Rijeke*, Opatija: Preluk, 1995.

MALBAŠA, Marija, Glazbeni život u Osijeku, *Osječki zbornik*, 9-10 (1965), 137-187.

MILBURN, Kevin, Rethinking music geography through the mainstream: a geographical analysis of Frank Sinatra, music and travel, *Social & Cultural Geography* (2017), DOI:10.1080/014649365.2017.1375550.

OBERSNEL, Vojko, Udžbenik riječke povijesti i arhitekture, u: *Kako čitati grad: Rijeka jučer, danas*, ur. Radmila Matejčić, Rijeka: Naklada Kvarner, 2013.

OBERSNEL, Vojko, Pozdrav iz Rijeke, u: Milovan ČEMOVIĆ, *Moj grad Rijeka – Fiume na starim razglednicama: Primorsko-goranska županija: 1890.-1920*, Rijeka: Hrvatska udruga kolekcionara predmeta kulturne baštine: Glasnik Hrvatski kolekcionar, 2006.

PLEVNIK, Božo, *Stari Osijek*, Osijek: Radničko sveučilište «Božidar Maslarić», I. C. «Revija» Osijek, 1987.

POPOVIĆ, Ana, Musicians of Timișoara and Osijek: a Comparative Study of Street Naming in Local, Regional, National and European Context, *International Musicology Congress*, Temišvar: International Society for Musical Studies, 2018, 134-140.

POPOVIĆ, Ana – BOGUT, Irella – POPOVIĆ, Željko, Osijek and Musicians: Street Naming in Social (sic!), Regional and European Context, u: *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts SGEM 2018*, www.sgemvienna.org, SGEM2018 Vienna ART Conference Proceedings, Beč: SGEM, 2018, 111-118.

RAČIĆ, Dejan, *Umjetnici Španije – slikari Španije*, Tivat: Fakultet za poslovne mediteranske studije Tivat, 2016.

RIMAN, Marija, Dječje skladbe Nella Milottija, u: *Iz istarske glazbene riznice – Nella Milottiju za 80. rođendan*, ur. Ivana Paula Gortan-Carlin, Novigrad: Katedra čakavskog sabora za glazbu Novigrad, 2007, 135-158.

RIMAN, Marija, Riječki dirigent i skladatelj Dušan Prašelj, *Novi Kamov*, 2 (2007), 51-68.

RIMAN, Marija, *Od Učke do Trsata*, Viškovo – Ronjgi: Ustanova Ivan Matetić Ronjgov, 2006.

RIMAN, Marija, Što znamo o skladatelju istarske himne?, *Pazin u drugoj polovini 19. i početkom 20. stoljeća*, ur. Josip Šiklić, Pazin: Knjižnica ACTA, 1999, 205-215.

RIMAN, Marija, Barokna glazba u Franjevačkom samostanu na Trsatu u Rijeci, *Arti musices: hrvatski muzikološki zbornik*, 1-2 (1997), 19-34.

RIMAN, Marija – KINDERIĆ, Antun Petar, Prilog građi za glazbenu povijest Rijeke, *Rijeka*, 2 (1994), 239-255.

RIMAN, Marija, Hrvatska glazbena umjetnost Rijeke, u: *Hrvatska Rijeka – povijesni pregled*, Rijeka, Hrvatska, 1991.

SRŠAN, Stjepan, *Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo «Zrinski» u Osijeku: 1896.-2006.*, Osijek: Državni arhiv: Hrvatsko obrtničko pjevačko i glazbeno društvo «Zrinski», 2007.

SRŠAN, Stjepan, *Ulice i trgovi grada Osijeka*, Osijek: Državni arhiv u Osijeku, 2001.

SRŠAN, Stjepan, *Povijest Osijeka*, Osijek: Povijesni arhiv u Osijeku, 1996.

ŠAKAJA, Laura – CRLJENKO, Ivana, Periferni gradski tekst. Ulično nazivlje i spomenici zagrebačke Dubrave u semiotičkoj perspektivi, *Etnološka tribina: Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva*, 47/40 (2017), 236-259.

ŠAKAJA, Laura, *Uvod u kulturnu geografiju*, Zagreb: Leykam, 2015.

Summary

Musicians of Rijeka and Osijek: A Comparative Study of Urban Toponymy in Local, Regional, National and European Context

Urban toponymy analysis is no longer related only to linguistics or geography, but also to various studies in social sciences and humanities. It can be an efficient research method in measuring social and cultural tendencies of a certain area. It is the author's opinion that it can be a very successful research method in musicology, as well.

Osijek and Rijeka are both among bigger cities in Croatia and are considered centres of their respective regions. Both cities have important geopolitical position, that put Rijeka into the Mediterranean cultural milieu, and Osijek into the Central-European cultural milieu.

Since urban toponyms reflect social and cultural tendencies of cities, this paper aims at examining the differences in everyday city life by comparing the selected urban toponyms (e.g. street names of famous musicians) in Rijeka and Osijek. The research will include a quantitative and a qualitative analyses, by categorizing the number of urban toponyms named after renowned local, regional, national and European musicians in both cities, in order to establish to what extent the two cities consider themselves a part of European, national, regional or local cultural milieu. A particular attention will be paid to the question of whether there is a visible liaison between the Mediterranean (Rijeka) or Central European (Osijek) cultural circle.

Considering that Rijeka and Osijek are similar urban entities, we anticipate that the liaison between the Mediterranean (Rijeka) and Central-European (Osijek) cultural milieu, will be visible in urban toponyms named after the famous musicians. We also expect to find similar distribution of local, regional, national and European toponyms in the city toponymy.